

ӘӨЖ 372.881.1
ХҒТАР 114.25.09
DOI 10.56525/CIJO8230

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ РЕФЛЕКСИЯЛЫҚ ДАҒДЫСЫН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ

К.Х. СМАГУЛОВА
К. Сағадиев атындағы Халықаралық
бизнес университеті
Алматы қ., Қазақстан
E-mail: smagulova_72@mail.ru

Андамна. Мақалада білім мазмұнының нәтижесін қалыптастырудың ғылыми-әдіснамалық негізі зерттеу еңбектерін талдау арқылы қарастырылып, бастауыш мектепте оқушылардың жас ерекшелігіне сай рефлексивтік дағдысы арқылы критериалды бағалауды жүргізуде үлес қосқан ғалым-педагогтардың еңбектері, зерттеу жұмыстары зерделеніп, тұжырымдар жасалды, құрылымдық-мазмұндық моделі айқындалды.

Сонымен қатар, бастауыш мектептегі жаңартылған білім беру бағдарламасы біз қарастырып отырған оқушылардың оқу әрекеті арқылы қалыптасатын оқу нәтижелерінің бірі ретінде рефлексияны қалыптастырып, дамытуды алға шығарады. Демек, баланы өз әрекеті жайлы ойлана алуға, оған өзіндік баға беруге үйрету ерте қолға алынуы жаңа стандартта айқын көрініс тапқан.

Кілт сөздер: рефлексия, кері байланыс, оқушы, функциональдық сауаттылық, бағалау.

Кіріспе. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында: «Мектептер кезең-кезеңімен жаңартылған бағдарламаларға өтуде, ол кең спектрлі дағдыларға баса назар аударады: білімді функционалдық және шығармашылық тұрғыдан қолдану, сыни ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, АКТ пайдалану, коммуникацияның әртүрлі тәсілдерін қолдану, топта және жеке жұмыс істей білу, проблемаларды шешу және шешімдер қабылдауды қажет етіледі», – делінген. [1,6 б.]. Осы орайда, біз мемлекеттік бағдарламадағы айтылған тұжырымдарға сәйкес оқушылардың кең ауқымды дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік туғызуымыз қажет.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Жолдауының он жетінші бағытында: «...бүкіл еліміз бойынша әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін көрсетуге қол жеткізуіміз үшін оқытудың, әр оқушының білімі мен қабілет деңгейінің тиімділігін бағалаудың біртұтас жүйесін жасау керек», – деп көрсетілген [1,4 б.].

Зерттеу материалдары мен әдістері. Мағжан Жұмабаев рефлексияны тұлғаның өзін - өзі бақылауы деп қарастыра отырып, бұл сөздің шын мағынасы өткенді еске түсіру екендігіне тоқталады. Педагог адамға өзін-өзі тексеріп, өзіне өзі есеп беру деген оңай нәрселер емес. Өзін - өзі тексеріп, қателерін көруге адамның менмендігі бөгет болады. Әйткенмен де, адамның өзін - өзі тексеруі – жан тұрмысының өркендеуіне, түзу жолға түсуіне көмектесетін бірінші шарт. Өз қатесін көре білген адам келешекте сол қатені істемеске ұмтылады. Адамның өзін-өзі, яғни өз қатесін өзі көре білуі оның жанының идеяға, қасиетті қиялға ұмтылатын мінезі барлығын көрсетеді, – деп тұжырымдайды [2,133б.].

Бұл идея қазіргі уақытта ауқымды мәселе болып табылады. М. Жұмабаевтың пікіріне сүйенсек, өз іс-әрекетінің көрінісін өзін-өзі дамыту, өзін-өзі сынау, өз қатесін көре білу, сол арқылы өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі тәрбиелеу және бағалау деп санағанын саралай келе, тұлға бойында «Мен концепциясы» қалыптасары сөзсіз.

Осы негізде сынып оқушыларының рефлексиялық дағдыларын дамытуға бағытталған мемлекеттік құжаттарды зерделеу арқылы ғылыми зерттеу саласында философиялық, психологиялық, педагогикалық, оқу-әдістемелік әдебиеттерге теориялық талдау жүргізу негізінде оқытудың озық тәжірибесін сараптау, әңгімелесу, сауалнамалар, мониторинг жүргізу бағытында педагогикалық экспериментті ұйымдастыру және соңғы алынған нәтижелерді математикалық, статистикалық өңдеу және бағалау тұрғысынан негізге алынды.

Зерттеу нәтижелері. «Рефлексия дегеніміз не?» Рефлексия және кері байланыс ұғымдарының айырмашылығы мен ерекшелігі неде?», «Оқу-тәрбие үрдісінде рефлексияны қолданудың мәні неде?» Бұл сауалдарға ғалымдардың зерттеулерінен жауап іздеп, сараптауымыз керек.

Рефлексия ұғымының маңыздылығын зерттеген ғалым - Джон Хэтти. Джон Хэттидің «Көрнекі оқыту: 800-ден астам жетістіктердің мета-анализдерінің синтезі» кітабын қарастырайық [3,26 б.].

Окленд университетінің профессоры Джон Хэттидің бұл кітабы он жылдық зерттеулердің нәтижесі. Бұл 50 000-нан астам зерттеулердің 800-ге жуық мета-анализдерін синтездейтін және 146 000-ға жуық «әсер түрін» қамтитын көп жылдық түбегейлі зерттеулердің нәтижесі. Ол 50 000-нан астам зерттеулердің 800-ге жуық мета-талдауын синтездеді және 146 000-ға жуық «әсер түрлерін» қамтыды.

Джон Хэттидің кітабы табысты оқытуға әсер ететін факторларды түсінуге елеулі үлес қосады және мұғалімдер үшін өте пайдалы ресурс болып табылады, өйткені рефлексия мен кері байланыс табысты оқытуға әсер ететін маңызды факторлар екені анық. Джон Хэтти «Көзге көрінетін оқытуда» кітабында атап өткендей, «кері байланыс жақсартуға қол жеткізудің ең күшті қаруы», ал бұл оқушылардан алған кері байланыс сабақ жоспарын әзірлеуде маңызды рөл атқарды. Солар арқылы әр оқушының жан дүниесіне үңіліп, сол арқылы күн сайын қандай әдістер тиімді, қайсысы тиімсіз, нені өзгерту керектігін анықтадым. Кері байланыс сабақ соңында ғана берілді. Сабақ соңындағы рефлексия және «Сұрақтар қорабына» жазылған сұрақтар кері байланыс орнатуда өте тиімді болды.

Сөздіктердегі рефлексия ұғымын, психологиялық-философиялық тарихи тұжырымдарды талдауды жөн көрдік.

«Рефлексия» термині латынның «reslexio» – шағылыстыру, кері бұрылу сөзінен шыққан. Философияда рефлексия адамның іс-әрекеті мен олардың заңдылықтарын қайта қарауға бағытталған теориялық қызмет түрі болып табылады. [4,9 б.].

Философиялық сөздік рефлексияның үш түрін түсіндіреді. Олар: қарапайым (әрекеттің көрінісі); ғылыми (жаңа білім алу жолдарының рефлексиясы); философиялық (ойлау мен болмыстың шектеулі қатынасын және біртұтас адамзат мәдениетін қайта қарастыру [4, 296.].

Яғни, бұл сөздікте рефлексияның 3 түрлі негізін анықтай отырып, адам бойында қалыптасқан іс-әрекеттердің концептуализацияланғанын көреміз. Біздің ойымызша, бұл сипаттар рефлексияның әмбебаптығын көрсетеді, оны әрекеттің барлық түрлерінде қолдануға болады.

Психологиялық сөздікте рефлексия адамның ішкі психикалық әрекеттері мен күйлерін тану процесі ретінде түсіндіріледі.

Әлеуметтік психологиядағы рефлексия «Рефлексия – бұл жай ғана білім немесе субъектінің өзін-өзі түсінуі емес, ол басқалардың «рефлексия жасайтын» адамды, оның жеке ерекшеліктерін, эмоционалдық реакцияларын және таныммен байланысты когнитивтік концепцияларды қалай түсінетінін және білетінін анықтау. Рефлексия деп бір-бірінің ерекшеліктерін қайта жаңғырту мен қайта құруды қамтитын күрделі объектілердің бірін-бірі бейнелеу процесі деп аталады. [5, 33 б.]. Ол жеке тұлғаның ішкі психикалық

аспектілеріне ғана бағытталмайтынын айта кету керек, сонымен бірге оның ерекшеліктері мен реакцияларына сәйкес қайта құрылатынын байқауға болады.

Дж.Локк «Мен ойдың өзіндік іс-әрекетін, оның көріну жолдарын қамтитын рефлексияны бақылау деп атаймын, соның нәтижесінде санада осы болмыстың идеялары пайда болады. [6,27 б.]. Түйсік пен рефлексия, яғни сыртқы материалдық объектілер түйсік объектілері болып табылады, біздің өз миымыздың ішкі жұмысы рефлексия объектісі ретінде барлық идеялар туындайтын бірлікті құрайды. Осы тұрғыдан алғанда ойшылдың рефлексияны білімнің ерекше көзі, сезім мүшелерінің қатысуына негізделген ішкі тәжірибе ретінде қарастыруы біздің зерттеуіміз үшін үлкен маңызға ие деп ойлаймыз. Себебі, оқу іс-әрекетін ойша саралай білген адамның білім деңгейі жоғары болатыны сөзсіз.

Декарт «Мен ойлаймын, соның нәтижесінде өмір сүремін» деген ой ойлау сияқты рефлексияның негізін қалайды, ал ойлау өз кезегінде білімді рефлексивті түрде жаңғыртады деген қорытындыға келді. [7,22 б.].

Неміс философиясы классиктерінің еңбектерінің Еуропада кең таралуы арқылы «рефлексия» ұғымы орыс философиясымен байланысты екенін түсінуге болады. М.Миримонованың пікірінше, рефлексия мәселесі үш бағытта қарастырылады: ойлау, адамның өзін-өзі тануы және қарым-қатынас процестерін зерттеу [8,11 б.].

Берілген тұжырымдарға сүйене отырып, ғалымдардың еңбектерін талдай отырып, біз оқушыларды рефлексияны дамытуға дайындағанда, ең алдымен, олардың өз іс-әрекетіне сыни көзқараспен қарауға, оларды талдауға, жетілдіруге дайындау қажет екеніне көз жеткіздік. олар. Өзіңізді және өз әрекеттеріңізді бағалаңыз.

Сонымен, рефлексия көп қырлы процесс. Сабақтағы рефлексия мұғалім мен оқушының оқу процесін жетілдіруге, әрбір оқушының жеке тұлғасын дамытуға бағытталған бірлескен танымдық, саралау, бағалау әрекеті десек қателеспейміз. Бұл әрекет психологиялық тұрғыдан адамның психикалық әрекетінің өзгеруіне ықпал етсе, ол педагогикада жоғары шығармашылық деңгейде оқушының оқу әрекетінің негізіне айналады.

«Рефлексия» сөзі латынның «reflexio» – «артқа қарау» сөзінен шыққан. Джон Дьюи рефлексиялық ойлауды былай сипаттайды: «Кез келген пікірді немесе білімнің мүмкін көрінісін белсенді, үздіксіз және мұқият қарастыру, оның негіздерін қарастыру және қол жеткізілген қорытындыларды талдау» [9, 183 б.].

Қазақстан Республикасының жаңартылған білім беру бағдарламасында ХХІ ғасыр талабына сай мектеп оқушылары бүгінде және болашақта қол жеткізуге болатын жетістіктерге жету үшін бұрынғыдан да жоғары дағдыларды меңгеруі қажет екендігі атап көрсетілген [10, 26.]. Бұл құжат бастауыш сынып оқушыларының жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, оларды оқу іс-әрекетінің барысы мен нәтижелерін бағалауға және бақылауға үйретуді, оқушыларда оқу іс-әрекетіне рефлексиялық қатынасты мақсатты түрде қалыптастыруды талап етеді.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының жалпы мақсаты – оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту, атап айтқанда:

- терең және жүйелі ойлау;
- өз білімі мен өміріне жауапкершілікпен қарау;
- өз бетінше дұрыс шешім қабылдау және күрделі мәселелерді шешу;
- ақпаратты өз бетінше түсіну, одан қажетті ақпаратты таңдау, жан-жақты талдау, бағалау;
- әртүрлі пікірталастарға қатысып, өз пікірін дәлелдей білуге дағдыландыруға бағытталған.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі басымдықтары төмендегі 1-кестеде келтірілген.

Білім беру бағдарламаларын жаңартудың басымдықтары

Оқушылардың бойында рухани құндылықтар қалыптасуы керек	Оқушылардың бойында қалыптасатын қабілеттер мен дағдылар
---	--

1	шығармашылық және сыни ойлау	1	сыни тұрғыдан ойлау;
2	байланыс қызметі;	2	білімді шығармашылықпен пайдалана білу;
3	басқалардың мәдениеті мен көзқарастарын құрметтеу;	3	мәселені шешу қабілеті;
4	жауапкершілік;	4	ғылыми зерттеу дағдылары;
5	денсаулық, достық және жақын адамдарға қамқорлық	5	қарым-қатынас дағдылары (лингвистикалық оның ішінде дағдылар);
		6	жеке және топпен жұмыс істей білу;
		7	АКТ дағдылары.

Байқағанымыздай, қабылданып, жүзеге асырылып жатқан жаңартылған білім беру бағдарламасы оқушылардың нақты проблемаларды анықтап, зерделей білуін, сыни тұрғыдан ойлай білуін, оқушыларды мұғаліммен және бір-бірімен диалогқа баулуды талап етеді. Ол белгілі бір тақырып немесе тақырып туралы ойлауды шектемейді, керісінше ынталандырады және белсендіреді.

Бұл бастауыш сынып оқушыларының рефлексиясын дамытуда келесі қасиеттерді анықтауға мүмкіндік берді. Олар:

- бастауыш сынып оқушыларының рефлексиясын дамыту үшін кәсіби іс-әрекеттің тиімді жолдарын анықтау;

- оқушылардың рефлексиясын дамытуда туындауы мүмкін қиындықтарды анықтау, олардың нақты себептерін анықтау және оларды шешу жолдарын қарастыру;

- оқушылардың рефлексиясын және тапсырмаларын дамыту үшін берілген тапсырмаларды орындау нәтижелерін салыстыру;

- бастауыш сынып оқушыларының рефлексиясын дамытуға және олардың құзыреттілігін арттыруға бағытталған жұмыстарды жоспарлау;

- оқушылардың рефлексиясын дамытуда өз тәжірибесіне негізделген жаңа әдістер мен стратегияларды қолдану;

- әріптестер арасында студенттік рефлексияны дамыту бағытында кәсіби іс-әрекетке дейін және одан кейін ауызша талқылау;

- бастауыш сынып оқушыларының рефлексиясын дамыту мақсатында кәсіби іс-әрекетті ұйымдастыру мен жүзеге асырудағы рефлексияның рөлін анықтау.

Өзін-өзі бағалаудың қалыптасуына екі фактор шешуші әсер етеді: айналадағы адамдардың қарым-қатынасы және баланың өз әрекеттерін, олардың барысы мен нәтижелерін саналы түсінуі. Бұл саналы түсіну олай болмайды: ата-аналар мен мұғалімдер баланы өзін-өзі көруге және түсінуге, өз іс-әрекетін басқа адамдардың әрекеттерімен бағдарлай білуге үйрету керек. Әрбір жас кезеңінде өзін-өзі бағалаудың қалыптасуына белгілі бір жастың жетекші әрекеттері әсер етеді. Кіші мектеп жасында оқу әрекеті жетекші орын алады; яғни баланың өзін-өзі бағалауының қалыптасуы оқу үлгеріміне, табыстары мен жетістіктеріне байланысты. Яғни, мұндай саналы түсінікті бала өзін көріп, түсінетіндей етіп, өз іс-әрекетін басқа адамдардың іс-әрекетімен байланыстыратындай етіп тәрбиелеу керек. Әр жаста өзін-өзі бағалаудың қалыптасуы беделді жаттығулар арқылы анықталады.

Психологиялық-педагогикалық зерттеулерде өзін-өзі бағалау мәселелері кеңінен зерттеледі, оның теориялық және практикалық аспектілері отандық және шетелдік психологтардың еңбектерінде көрініс тапқан: Л.И.Бозович, Л.С.Выготский, В.Джеймс, Е.В.Чеснокова, о Д.Дж.Мид, Е. Эриксон, К.Роджерс.

Өзін-өзі бағалауға ғалымдардың жасаған ой-тұжырымдары 1-кестеде берілген.

Авторлар	Ой-пікір, тұжырымдары
Э.Бернс	«Өзін-өзі бағалау – бұл индивидтің өз құндылығы туралы тұлғалық пайымдауы»
А.Г.Спиркин	Өзін-өзі бағалау «өзіне деген қатынасы» болып табылады, ол «өзін танумен» бірге өзіндік санаға кіреді
И.И.Чеснокова	«Өзін-өзі бағалауға өзін-өзі тану мен өзіне деген қатынастың тұрақты интеграциясы» деп анықтама береді
К.К.Платонов	Өзін-өзі бағалау өзін-өзі танудың нәтижесі ретінде сипатталады
Л.В.Бороздина	«Өзін-өзі бағалау – бұл индивидтің өзі иеленетін нәрселерге қатысты сыни позицияның болуы, оның әлеуетін атап қана қоймай, оны белгілі бір құндылықтар жүйесінің көзқарасымен бағалау»

Өзін-өзі бағалауға ғалымдардың жасаған ой-тұжырымдары;

1.Өзін-өзі бағалау әлеуметтік құбылыс, яғни ол адам өмір сүретін әлеуметтік ортаның ерекшеліктерімен және талаптарымен байланысты. Жалпы өзін-өзі бағалаудың жеткілікті жоғары деңгейі қоғамдағы еңбек пен белсенділіктің маңызды шарты болып табылады. Өзін-өзі бағалау мен зерттеудің маңыздылығы. Психологиялық зерттеулерге сәйкес ол адамның өзі туралы пікірінің негізі және оның қызметі мен істерін реттеу болып табылады.

2.Өзін-өзі бағалау – тұлғаның күрделі динамикалық құрылымы, психикалық әрекеттің жеке параметрі. Салыстыру, өзін басқа адамның орнына қою – өзін-өзі бағалаудың жалпы критерийі. Іс-әрекет барысында өзін басқа адамдармен салыстыру, адам басқа адамдардан байқайтын қасиеттерді өз бойынан байқайды, соның нәтижесінде ол өзінің іс-әрекетін, оның жеке басының қасиеттерін саналы түрде түсінеді. Бұл бірқатар психологиялық зерттеулердің нәтижелерімен дәлелденеді.

3.«Өзін-өзі бағалау» - бұл адамда қандай да бір қасиеттердің, қасиеттердің болуы, болмауы немесе әлсіздігі туралы түсінік. Өзін-өзі бағалау - адамның өзін, өзінің мінезін, сыртқы келбетін, сөйлеуін және т.б. бағалауы. Адам өзі үшін ерекше таным объектісіне айналады.

Өзін-өзі бағалаудың негізгі құралдары: өзін-өзі бақылау, есеп беру, салыстыру. Олардың негізінде адам өзін, мүмкіндіктерін, қасиеттерін, басқа адамдар арасындағы орнын, әртүрлі салалардағы жетістіктерін, басқа адамдармен қарым-қатынасын бағалайды. Өзін-өзі бағалау адамның рефлексивтілігіне, сыншылдығына, өзіне және басқаларға деген талап қоюына байланысты.

Өзінің формасына қарай (барабар, тым жоғары, төмен) ол адамның белсенділігін арттыра немесе тежей алады. Өзін-өзі барабар емес немесе төмен бағалау адамның әлеуметтік талаптарының деңгейін төмендетеді, өз мүмкіндіктеріне сенімсіздіктің дамуына әкеледі, өмірлік перспективаларды шектейді. Мұндай өзін-өзі бағалау ауыр эмоционалдық жағдаймен, ішкі жанжалдармен қатар жүреді. Өзін-өзі бағалаудың төмендігі қоғамға да зиян келтіреді, себебі адам өз күші мен мүмкіндіктерін толық пайдалана алмайды, өз күшімен жұмыс істемейді.

Өзін-өзі бағалаудың алғашқы зерттеулерін К. Левино 30-шы жылдары жүргізген. Бүгінгі күннің өзінде бұл мәселе аз зерттелген. Сонымен қатар өзін-өзі бағалауды және оның тұлғаның дамуына әсерін зерделеу барған сайын үлкен маңызға ие болуда.

Бірінші кезекте бұл білім берудегі ілгерілеу мен өзгерістерге байланысты, сондай-ақ бұл қоғаммен байланысты. Қазіргі заманғы мектеп үшін оқушыларға ақпарат пен мәлімет беріп қана қоймай, оларды өздігінен білім алуға және өздігінен білім алуға дайындау өте маңызды. - жетілдіру. Ол үшін балада белсенді ұстаным, ұстаным қалыптастыру қажет, яғни ол өзінің жеке басының ерекшеліктерін жан-жақты, әсіресе әділ бағалай алатын өзін-өзі бағалаудың белгілі бір деңгейін қалыптастыру қажет.

Осылайша, адамның қарапайым жағдайларда жасаған өзін-өзі бағалауы оң болуы керек. Бұл адамның өзіне деген сенімділігіне және динамикалық жаттығуларға назар

аударуына кепілдік береді. Теріс өзін-өзі бағалау адамның зейінсіз болуына әкелуі мүмкін. Ол өзінің жетістіктеріне қанағаттанғанын сезінеді, яғни бастауыш сыныптағы әріптестері оның мінез-құлқына сәйкес келуі және оның қабілетіне сенімді болуы керек.

Л.С.Выготский баланың жалпыланған өзін-өзі бағалауы жеті жастан бастап қалыптаса бастайды деп есептейді. Өзін-өзі бағалаудың ең маңызды негізі қоғамда қабылданған әлеуметтік және мінез-құлық нормалары, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары болып табылады. Ағылшын психологы К.Роджерстің пікірінше, адамның нақты мүмкіндіктерінен «ілгерілеу» үшін өзін-өзі бағалау мен тұлғалық өсуді арттыру қажет. [11].

Л. С. Выготскийдің өзін-өзі бағалауының артуы 7-ші жылғы дағдарыспен байланысты. 7-ші жылғы дағдарыс кезінде балалардың өзін-өзі бағалауына не болады? Бұл өзгерістің негізінде қандай психологиялық заңдар мен тетіктер жатыр, ол оқыту мен қызметтің құрылымымен қалай байланысты?

Баланың өзімен қарым-қатынасы жақсы оқумен тығыз байланысты. Тұрақты бағалау баланың мектепке психологиялық дайындығының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мектепте оқуда қиындықтарға тап болған балалар өздерін жоғары бағаламайды, алайда бұл нәтиже баланың өзіне деген объективті көзқарасына ғана емес, оның психикалық және жеке даму ерекшеліктеріне де байланысты болуы мүмкін. Ересектермен қарым-қатынас балаға оқу міндетін қабылдауға, құрдастарымен қарым-қатынас жасауға, тапсырмаларды орындау мен оқытудың жалпы тәсілдерін жасауға мүмкіндік береді.

Тәрбиелік тәртіп өзін-өзі бағалаумен де байланысты. Куперслиздің пікірінше, өзін-өзі бағалауы жоғары балалардың ата-аналары ереже құрудан қорықпайды. Олар ережелерді құруды және оның орындалуын балаларымен бірге талдайды. Егер оның мүмкіндігі болмаса, тәртіп орнатады, ол өзін алаңдатқысы келмейді және баласын жеткілікті бағаламайды. Егер ата-аналар балаларымен тәртіп туралы сөйлескісі келмесе, олар «мені сіздің пікіріңіз қызықтырмайды» деген қорытындыға келеді, бұл өзін-өзі бағалаудың төмендеуіне әсер етеді.

Бұл авторлардың пікірінше, өзін-өзі рефлексивті білім шамамен алты-жеті жаста аяқталатын соңғы кезеңде қалыптасады, ол ойлаудың тұрақты және қайталанбас құрылымы ретінде ойлаудың негізгі сипаттамаларының іргелі дамуын қамтиды. Ол қабылданатын шындықты қоршаған орта үшін сыртқы және ішкі әлемге бөлуді айқындайды. Тұтастай алғанда, жеті жасқа дейінгі рефлексивті тәрбие бөлу сипатына ие және көрсетілген даму кезеңдерінен тек ересектермен қарым-қатынас контекстінде өтуге болады.

Бастауыш сыныпта өзін-өзі бағалау мектеп жасына дейінгі кезеңге қарағанда біршама төмен. Неліктен? Бірінші сыныптан бастап балалар өздерін құрбыларымен салыстырады. Өзін-өзі бағалау аздап тұрақтанады. Баланың өзін-өзі бағалауы өспейді немесе төмендемейді. Бала өзін-өзі бағалауды анықтап, соған сәйкес реттей алады. Ғалымдар М.Львов пен Л.С.Славинаның мәліметтері бойынша жүргізілген талдау 2-кестеде берілген.

Ғалымдар М.Львов пен Л.С.Славинаның пікірлеріне жасалған талдау

М.Львов	Л.С.Славина
<p>Оқушыны белсенді субъект ретінде қалыптастыру міндеті келесі жағдайларда жүзеге асырылады:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сыныптағы жағдай; - мұғалім тарапынан оқушыларға сенім мен құрмет көрсету; - жаңа білімді меңгеруде студенттердің дербестігін қамтамасыз ету; - мұғалімнің әр оқушының көңіл-күйін, қызығушылығын және қабілетін ескере білуі; - жалпы мәдени жағдай, оқытушылар мен студенттердің жоғары даму деңгейі 	<p>Кіші мектеп оқушылары өзін-өзі бағалаудың барлық түрлерін сезінеді:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тиісті қоралар; - тұрақты тым жоғары; - тұрақсыз.

Ғалымдардың пікірінше, сыныптан сыныпқа көшкен сайын адамның өзін және мүмкіндіктерін дұрыс бағалауы артып, өзін асыра бағалау үрдісі төмендей бастайды. Тұрақты немесе төмен өзін-өзі бағалау сирек байқалады. Сонымен бірге ол тұрақтылыққа бейімділігін, бірте-бірте жеке тұлғаның ішкі жағдайына ауысып, мінез-құлық мотивіне айналып, тұлғаның белгілі бір қасиеттерінің қалыптасуына әсер ететінін көрсетеді.

Қорытынды. Бастауыш сынып оқушысының рефлексиясы – бұл ең алдымен оқу мен іс-әрекет әдістерін саналы түрде түсіну, оның мағыналық ерекшеліктерін табу. Оқушылар орындалып жатқан іс-әрекетті саналы түрде түсініп қана қоймай, оның қалай орындалғанын бағалауы керек. Рефлексия әрбір қаралып отырған мәселе бойынша, жан-жақты зерделеу, өзін-өзі түсіну мен түсінуді қалыптастыру, ішкі және дүниетанымдық зерделеу бойынша талдануы тиіс.

Бастауыш сынып оқушыларының рефлексиясы танымдық және мотивациялық сипатқа ие. Рефлексия арқылы студент білім ала алады және өзінің оқу қызметінің әдісін түсінеді, яғни рефлексия студентке алынған нәтижелерді талдауға, болашақ жұмыстың мақсатын айқындауға, оған қол жеткізу жолдарын ойластыруға, өзін-өзі тексеруге және оқу қызметін бағалауға мүмкіндік береді. Сондықтан рефлексия өзін-өзі танудың, түсінудің, тексерудің, бақылаудың және бағалаудың негізгі әдісі, ойлаудың қажетті құралы болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

[1] Қазақстан Республикасының білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы/ Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №988 қаулысы <http://adilet.zan.kz/kaz>

[2] Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Ана тілі, 1992. - 160 б.

[3] Хэтти, Джон (2008). Көрнекі оқыту: жетістікке қатысты 800-ден астам мета-анализ синтезі. NY: Routledge. б. 392. ISBN 978-0-415-47618-8.

[4] Философиялық сөздік / Редкол. Р.Н. Нұрғалиев, Ф.Ф. Ақмамбетов, Ж.М. Әбділдин ж.б. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 1996. – 525 б.

[5] Психологический словарь / Под ред. А.В. Петровского и М.Г. Ярошевского. – М.: Политическая литература, 1990. – 321 с.

[6] Локк Дж. Избранные философские произведения. – М.: Изд-во Соцэкгиз, 1960. – Т. 1. - 537 с.

[7] Декарт Р. Рассуждение о методе для хорошо направленного разума и отыскания истины в науках / Сочинения: в 2 т. – М.: Мысль, 1989. – Т. 1. – 654 с.

[8] Миримонова М.С., Шрейдер Ю.А. Рефлексия и установка как основа формирования информационных потребностей в условиях компьютерной инфосреды. – Новосибирск, 1987. – С. 151 - 161.

[9] Дьюи Д. Психология и педагогика мышления. – М.: Совершенство, 1997. – 208 с.

[10] Жаңартылған мазмұндағы бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысына қосымша. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs>.

[11] Выготский Л.С. Психология. – М.: Апрель Пресс, 2000. - 1006 с.

REFERENCES

[1] Қазақстан Республикасының білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы/ Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №988 қаулысы <http://adilet.zan.kz/kaz>

[2] Zhymabaev M. Pedagogika. – Алматы: Ана тілі, 1992. - 160 б. [In kazakh]

[3] Hjetty, Dzhon (2008). Korneki oqytu: zhetistikke qatysty 800-den astam meta-analiz sintezi. NY: Routledge. b. 392. ISBN 978-0-415-47618-8. [In russian]

- [4] Filosofijalyқ sөzdik / Redkol. R.N. Nyǵalıev, F.F. Aqmambetov, Zh.M.Əbdildin zh.b.– Almaty: «Қазақ jenciklopedijasy», 1996. –525 b. [In kazakh]
- [5].Psihologicheskij slovar' /Pod red. A.V.Petrovskogo i M.G.Jaroshevskogo. – M:Politicheskaja literatura, 1990. – 321s. [In russian]
- [6] Lokk Dzh. Izbrannye filosofskie proizvedeniya. – M.: Izd-vo Socjkgiz, 1960. – T. 1. - 537 s. [In russian]
- [7] Dekart R. Rassuzhdenie o metode dlja horosho napravlennogo razuma i otyskanija istiny v naukah /Sochineniya: v 2 t. – M.:Mysl', 1989. – T.1. – 654 s. [In russian]
- [8] Mirimonova M.S., Shrejder Ju.A. Refleksiya i ustanovka kak osnova formirovaniya informacionnyh potrebnostej v uslovijah komp'juternoj infosredy. – Novosibirsk, 1987. – S. 151 - 161. [In russian]
- [9] D'jui D. Psihologiya i pedagogika myshleniya. – M.: Sovershenstvo, 1997. – 208 s. [In russian]
- [10] Zhaңartyлған mazmұndary bastauysh bilim berudiң memlekettik zhalpyға mindetti standarty. Қазақстан Respublikasy Ykimetiniң 2015 zhylyғы 25 sәuirdegi № 327 қaulysyna қosymsha. <http://adilet.zan.kz/kaz/doss>.
- [11] Vygotskij L.S. Psihologiya. – M.: Aprel' Press, 2000. -1006 s. [In russian]

Смагулова К.Х

*Международный университет бизнеса имени К. Сагадиева
Алматы, Казахстан*

ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ РЕФЛЕКСИВНЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация. В статье были рассмотрены научно-методологические основы формирования результатов содержания образования путем анализа исследовательских работ, изучены труды ученых-педагогов, внесших вклад в проведение критериального оценивания с учетом возрастных рефлексивных навыков учащихся начальной школы, выработаны выводы, определена структурно-содержательная модель.

В то же время обновленная образовательная программа в начальной школе способствует формированию и развитию рефлексии как одного из образовательных результатов, формируемых учебной деятельностью рассматриваемых нами учащихся. Поэтому обучение ребенка думать о своих действиях, давать собственную оценку четко отражено в новом стандарте.

Ключевые слова: рефлексия, обратная связь, учащийся, функциональная грамотность, оценивание.

Smagulova K. X

*International Business University named after K. Sagadiev
Almaty, Kazakhstan*

FUNDAMENTALS OF THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' REFLEXIVE SKILLS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The article examined the scientific and methodological foundations for the formation of educational content results by analyzing research works, studied the works of scientist-teachers who contributed to the criteria-based assessment taking into account the age-related reflective skills of primary school students, drew conclusions, and defined a structural and content model. At the same time, the updated educational program in primary school promotes the formation and development of reflection as one of the educational results formed by the educational activities of the students we are considering. Therefore, teaching a child to think about his actions and give his own assessment is clearly reflected in the new standard.

Key words: reflection, feedback, student, functional literacy, assessment.